

Carys Davies

HELDER

ROMAN

Vertaald door Nicolette Hoekmeijer

MEULENHOF

Voor Michael

HELDER

1

Hij zou willen dat hij kon zwemmen – de zwemband stelde weinig voor en hij was niet bepaald gerustgesteld door de opmerking dat hij zich geen zorgen hoefde te maken, de mannen konden ook niet zwemmen.

Elke keer bij het omhoogkomen ving hij een glimp op van de rotsachtige kust, de kliffen, het ontbreken van iets wat op een steiger leek; elke keer bij het naar beneden gaan verdwenen de rotsen uit zicht en maakten plaats voor een grijze wand van water.

Hij sloot zijn ogen.

Boink.

Goeie god.

Hij klampte zich vast aan het dolboord toen ze weer omhooggingen en zag, boven de kliffen, honderden vogels cirkelen en door de lucht scheren. Toen het bootje overhelde en het lege golfdal aan de andere kant indook, wist hij zeker dat dit de laatste keer zou zijn.

Maar na een uur varen op ‘een bonkige zee’, zoals een van de mannen het later zou noemen, was John Ferguson dan toch, mét zijn leren tas en zijn kist, veilig afge-

zet op de smalle strook zandstrand die zich, tegen alle verwachting in, in de schaduw van de angstaanjagende kliffen bleek te bevinden.

O de opluchting toen hij vaste grond onder de zolen van zijn doorweekte schoenen voelde!

O de opluchting toen hij het water van zijn jas op het ingeklonken zand zag stromen, en in de verte het magistratshuis zag liggen – precies zoals Strachan had gezegd – vaal en haast lichtgevend in de zilverkleurige schemering van de namiddag.

Met ijskoude vingers maakte hij de zwemband los en zwierde hem in de boot. Hij maakte de doek om zijn hals los, wrong hem uit en deed hem weer om. Hij kneep zo goed en zo kwaad als het ging de zee uit de mouwen en de zakken van zijn jas, en sprong een paar keer op en neer in zijn zompige schoenen in een poging op te warmen. Hij dankte God voor zijn redding.

Het enige wat er nu nog diende te gebeuren, voordat de mannen de boot weer afduwden en over de ruwe zee terugkeerden naar de Lily Rose, was dat een van hen zijn kist voor hem droeg, terwijl hijzelf volgde met zijn tas en zijn weg zocht over de rotsen, als een ranke, licht ondervoede waadvogel, waarbij zijn dunne donkere haar recht omhoog werd geblazen door de niet-aflatende wind en hij in gedachten het woord richtte tot zijn afwezige vrouw:

Zie je wel, Mary, het is allemaal goed gekomen. Ik ben er. Ik ben gearriveerd. Ik ben veilig. Je hoeft je geen zorgen te maken. Ik zal doen waarvoor ik ben gekomen en voor je het weet ben ik weer thuis.

2

Het was rustig weer en het motterde.

Ivar was de hele ochtend hard aan het werk, hij legde nieuwe plaggen en stro op de plekken waar het noodweer het dak had opengereten, bond het vast met zijn zware, geslagen touwen. Hij vond het prettig en rustgevend werk – op het dak klimmen, en er weer af, heen en weer sjouwen over de drassige grond en zo nu en dan even stoppen om zijn mes te slijpen.

Toen de avond viel, hurkte hij vlak bij het vuur om zijn eten te bereiden, waarbij hij de melk lang liet koken, tot het de donkere kleur en de scherpe smaak had die hij lekker vond. Na het eten schraapte hij de binnenkant van de pan schoon en veegde het laagje roet van de onderkant, en vervolgens ging hij met de schone pan op schoot in zijn grote stoel zitten, want in deze tijd van het jaar waren de dagen lang en de nachten kort en soms nam Ivar niet eens de moeite om in bed te gaan liggen.

Buiten, aan de andere kant van de dikke stenen muren van zijn huis, trokken de contouren van het eiland

zich kortstondig terug in de duisternis, maar zonder helemaal te verdwijnen, en al snel viel door het gat in het dak boven de haard licht naar binnen, in een langzaam ronddraaiende, glinsterende zuil van kaf en schubben en zwevende pluisjes wol.

Het licht viel op de platgetrapte lemen vloer en op de rand van de lage tafel en op de pan op Ivars schoot en op Ivars slapende gezicht, dat werd uitgelicht in het omringende duister, zoals je soms op schilderijen ziet – een gegroefd gelaat, verweerd, breed, haast gebeeldhoudend; geen oud gezicht, maar ook niet jong.

Zijn haar had de kleur van groezelig stro, zijn baard was wat donkerder, bruiner, vol en misschien niet helemaal schoon, met op zijn linkerwang een grijze plek, die als de handafdruk van een kind afstak tegen de rest. Hij had geen spiegel en dus ook geen beeld van hoe hij eruitzag, op een enkele wazige weerspiegeling na in de poeltjes en plassen van het eiland, maar hij was zich duidelijk wel bewust van zichzelf in relatie tot zijn omgeving – hij wist dat hij zo lang was dat hij moest bukken als hij door zijn kleine huis met het lage dak liep; dat hij zo breed was dat hij de hele deuropening vulde als hij ineengedoken naar binnen of naar buiten ging; dat hij zo sterk was dat hij, ondanks zijn ziekte van de afgelopen winter, alle klussen kon klaren die gedaan moesten worden.

Toen het echt licht was, stapte hij naar buiten.

De beek onderaan het huis was breder door de vele regen en overal was de grond zompig. Bij de bron likte de modder aan zijn voeten.

Hij gaf de oude koe wat water en controleerde de knoop in haar tuiertouw, ging toen op zoek naar Pegi in het buitenveld en bleef een poosje tegen haar staan praten, terwijl hij met zijn vlakke hand haar stugge, verwilderde manen aaide. Hij noemde haar ouwe dibbes en mallie, en nog allemaal andere koosnaampjes in zijn eigen taal. In het vroege licht zag haar vacht er vaal en stoffig uit, een groezelig grijs met een zweem geelblauw.

'Prus!' zei hij uiteindelijk, het woord dat hij gebruikte om duidelijk te maken dat er werk aan de winkel was, dat het tijd was om aan de slag te gaan.

3

In het magistratshuis leegde John Ferguson, die de deur had opengedaan en zichzelf had binnengelaten, zijn tas op het smalle bed: het extra overhemd en zijn tweede paar ondergoed; zijn kam en zijn zeep; het blauwe grootboek en zijn papieren; zijn schrijfgerei en de foto van Mary in het lijstje van bewerkt leer; het pistool, het kruut, de munitie.

Het huis was niet zo behaaglijk als Strachan hem had voorgespiegeld – misschien was het ooit gezellig geweest, maar dat was dan lang geleden.

Op het smalle ijzeren bed lag geen deken, en verder stonden er geen meubels, behalve een tafel met drie poten en een kruk. Hij vroeg zich af of de kerk niet geschikter zou zijn, maar toen hij er onder de opklarende lucht naartoe liep om poolshoogte te nemen, bleek het kleine grijze gebouwtje vol hooi te liggen en een groot deel van het dak te zijn bezweken.

Tja.

Er stond tenminste wel een pan in de haard, en op een plank achter het huis vond hij een bescheiden

voorraadje turven. En hij had zijn kist nog, met daarin Mary's vruchtencake en zijn andere etenswaren. Stuk voor stuk zegeningen, en bij alles wat hij eruit pakte zei hij in stilte een dankgebedje.

Hij hield zichzelf voor dat hij een lange en vreselijke tocht had overleefd en dat hij, goddank, niet langer zeeziek was. Ook daar zei hij een dankgebedje voor, en terwijl hij zich op het krukje liet zakken bracht hij zichzelf bovendien in herinnering dat hij betaald kreeg.

Goed dan.

Hij zou een vuur maken in de haard, zijn kleren drogen, iets te eten bereiden en proberen goed te slapen, en dan zou hij morgenochtend het eiland verkennen en zich oriënteren, om vervolgens op zoek te gaan naar de man.

4

Ivar leidde Pegi langs de bron en om de voet van de spitse heuvel. De lege manden op haar rug kraakten tijdens het lopen.

Ze ploeterden gestaag verder in de richting van de kust totdat ze de laaggelegen landtong aan de voet van de witte heuvel in het oog kregen, die met vloed onder kwam te staan maar met eb droog lag.

Hij lag nu droog – een langgerekte zandbank, als een hals, ingeklemd tussen twee stukken laagstaand water – en deze smalle reep droge, rotsachtige grond was waar Ivar naartoe op weg was, nadat hij Pegi grazend had achtergelaten. In zijn handen had hij het houten kistje waarin hij aas verzamelde en bewaarde.

Er stond nauwelijks wind, alleen een flauw briesje vlak aan de kust, dat zacht en gelijkmatig langs zijn lichaam en zijn gezicht streek, en hij bleef heel even staan om te voelen hoe de wind door zijn haar woelde. Hij was deze lente maar weinig buiten geweest, eerst omdat hij ziek was en daarna vanwege het slechte weer, dat te bar was geweest om buiten te werken, en dat vis-

sen vanaf de rotsen zelfs onmogelijk had gemaakt – de zee onrustig en woelig en wild, de vlokken schuim van de zware brekers die tegen het land sloegen en een dikke mist vormden langs de kust. Het merendeel van de tijd had hij zitten breien, meestal in zijn grote stoel bij de haard, maar ook wel op het krukje in de stal, bij Pegi, en dan praatte hij soms wat, al zat hij meestal gewoon gezellig naast haar, met een sok of een muts of wat hij maar maakte. Terwijl hij in het flauwe briesje tussen de twee laagstaande watermassa's door over de zandbank liep, moest hij daaraan denken, hoe fijn dat was – lekker bij Pegi zitten breien; Pegi die zich nauwelijks verroerde, zijn eigen handen die met minieme bewegingen de naalden hanteerden; de enige andere beweging afkomstig van een spinnenweb dat trilde in een luchtlaag vlak boven de grond.

Tijdens het lopen boog hij zich naar de poeltjes, klopte slakken van de stenen en deed ze in zijn aaskistje, en daarna liep hij weer over het strand terug naar de plek waar Pegi stond te grazen, en samen liepen ze om de witte heuvel heen naar de toppen van de kliffen, langs de kerk waar hij zijn hooi bewaarde en langs de muur die de begraafplaats scheidde van het grasland erachter. Hij liep verder naar het magistratshuis, om de poel heen waar zijn moeder en zijn grootmoeder de jonge hondjes hadden verdronken, en hij had door willen lopen naar de baai voor het gras dat hij vanavond aan de koe zou voeren. Maar inmiddels had hij honger, na de gekookte melk van gisteren; hij was moe na het korte nachtje dommelen in zijn grote stoel. 'Je kunt be-

ter naar huis gaan, Ivar,' hield hij zichzelf voor. 'Als je wat hebt ontbeten, voel je je vast beter.'

Dat is wat hij zich later natuurlijk zal herinneren – dat hij had gearzeld op de helling boven het magistraatshuis, dubbend of hij naar huis zou gaan of zou doorlopen naar de baai voor het gras; hij zal zich herinneren dat hij naar het huis onder zich keek en niets ongebruikelijks zag, geen rook, geen openstaande deur, niets wat hij niet had verwacht te zien.

5

In het magistratshuis was John Ferguson er niet in geslaagd vuur te maken, en dus ook niet om zijn kleren te drogen en iets te eten voor zichzelf te bereiden.

De turven op de overdekte plank aan de achterkant van het huis bleken vol brokken klei te zitten en wilden geen vlam vatten, en uiteindelijk had hij een plak van Mary's vruchtencake genomen en had hij een paar koude en ellendige uren doorgebracht, in zijn natte kleren op het ijzeren bed.

Zodra het licht werd stond hij op en sprak zichzelf kordaat toe, dat hij zich in ieder geval even moest wassen en een kam door zijn haar moest halen. Volgens Strachan was de dichtstbijzijnde bron maar een klein stukje lopen. Als het in de loop van de dag wat opwarmde kon hij zijn kleren uitspreiden op de heide en tijdens het wachten tot ze droog waren zou hij misschien alvast wat aantekeningen kunnen maken en zijn eerste bevindingen noteren voordat hij met de man ging praten.

Het belangrijkste was dat hij zich niet liet ontmoedigen – het belangrijkste was om voor ogen te blijven

houden dat dit werk was, een klus: een opdracht die een belangrijk doel diende.

Hij zei snel een gebed en stak zijn voeten in zijn natte schoenen, pakte het pistool van het voeteneinde van het bed en deed het, samen met de munitie en het kruit, in zijn kist.

Alle overige spullen deed hij weer in zijn tas – zijn kam en zijn zeep, het blikje met schrijfgerei, de foto van Mary en het Lowrie-grootboek, zijn reserveondergoed en zijn extra overhemd, alles even doorweekt als de kleren die hij aan zijn lijf had, na de tocht over het woelige water vanaf de Lily Rose – en vervolgens ging hij op pad, trok de zware, kierende deur achter zich dicht.

Het was een heldere dag met enkel wat laaghangende wolken aan de horizon, en als je die dag hoog boven het eiland in de lucht had kunnen zweven, tussen de jan-van-genten en de zeekoeten, de papegaaiduikers en de aalscholvers en de scholeksters, had je kunnen zien hoe de kleine zwarte gestalte het magistratshuis verliet en door velden roze strandkruid en sappige groene weiden liep. Je zou hebben gezien dat hij even bleef staan toen hij bij het eerste heideveld kwam, je zou hebben gezien dat hij zijn kleren uittrok en uitspreidde, en ook de extra kleren uit zijn tas, om ze te laten drogen. Je zou de gedaante (nu niet langer zwart maar ivoorwit) hebben zien poedelen tussen het riet bij de bron. Je zou hebben gezien dat hij wat aantekeningen maakte in het donkerblauwe grootboek, en vervolgens zou je hem overeind hebben zien komen, met enkel zijn tas en zijn halfdroge schoenen, je zou hem zijn merkwaardige

gang hebben zien maken naar de rand van de klif en hem een stap op het rotsachtige, steile pad hebben zien zetten. Je zou hem, heel even, hebben zien wankelen op de glibberige stenen, wild met zijn armen maaierend als een klunzige schaatser, en vervolgens zou je zijn tas in een boog de lucht in hebben zien vliegen, weggeblazen over het water, als een logge bruine vogel op een onzichtbare stroom koude lucht uit het noorden.

6

In de baai was Ivar, die uiteindelijk had besloten toch niet te gaan ontbijten, stug aan het werk, voorovergebogen trok hij armen vol van het sappige gras uit. Langzaam bewoog hij tijdens het plukken tussen de rotsen door en ergens halverwege bleef hij staan, rechte zijn rug en keek uit over het water.

Toen hij ziek was geweest, waren er geregeld donkere, dobberende vlekken opgedoemd voor zijn ogen: zwarte klontertjes die bij de minste of geringste beweging door zijn blikveld deinden, en ook nog heel eventjes nadat hij zijn hoofd weer stilhield. In zijn taal bestond er een woord voor het aan het oog onttrekken en weer blootleggen van een rots vlak onder het wateroppervlak, en dat was ook een exacte beschrijving van hoe het donkere, bobbelige voorwerp keer op keer werd verzwolgen door de lage golven en vervolgens weer tevoorschijn kwam. Ivar knipperde even met zijn ogen, en toen het donkere voorwerp er nog altijd was, liet hij het gras uit zijn handen vallen en waadde de zee in, maar de wind was inmiddels aangetrokken, in

steeds fellere vlagen, en telkens wanneer hij het bobbelige hoopje wilde vastpakken, werd het van hem weggeslingerd, buiten zijn bereik. Aan de waterkant stond Pegi, met haar hoofd naar beneden, de wind joeg het zand tegen haar flanken en in haar ogen. Ivar graaide nogmaals naar het drijvende voorwerp en dit keer wist hij de rand te pakken te krijgen en trok het naar zich toe.

Lange tijd stond hij op het strand en keek uit op het terugtrekkende tij. De wind voerde mist en fijne regen aan. Er druppelde zoet water van de kliffen achter hem. Hij zag papegaaiduiikers en zeehonden en aalscholvers, verder niets; hij bleef meer dan een uur daar staan maar er viel niets of niemand te bekennen, geen schip en ook geen kleinere boot, dus hing hij uiteindelijk de tas om zijn schouder, stopte het gras in Pegi's manden, keerde zich af van het strand en liep naar huis.

In de tas trof hij een bundeltje doorweekte papieren aan, in een map van blauwe stof; een kam die leek op de kam die Hanus ooit voor Jenny had meegenomen uit Bergen, de keer dat hij thee en tabak was gaan halen, maar dan kleiner en met gladdere tanden; een haverkleurig stuk zeep, zacht en papperig door al het water; een blikje met daarin een klein klapmes en wat spulletjes waarvan hij vermoedde dat het schrijfgerei was; en helemaal op de bodem, onder alle papieren, een leren lijstje met daarin een donkerharige vrouw, die met een

bedeesde en geheimzinnige glimlach naar hem opkeek vanachter een gebroken stuk glas.

Hij kreeg maar weinig mee van haar omgeving, die wazig en bruin en onbestemd was, alsof ze in de korrelige schemering stond van een namiddag aan het begin van de winter. Maar de vrouw zelf was levendiger dan wie ook, in ieder geval een stuk levendiger dan zijn herinneringen aan Jenny, of aan zijn moeder of grootmoeder. Hij had nog nooit van zijn leven iemand gezien die zo mooi was. Hij raakte haar aan met zijn vinger, verwachtte haast dat ze zou gaan bewegen, en hij zat lange tijd met haar in zijn handen geknield voor het vuur.

Het was al laat toen hij weer opstond en haar tegen de muur zette, op de stenen richel boven de haard, waarna hij de drijfmaten uit de tas van elkaar loshaalde en ze voor het vuur uitspreidde om te drogen. Als er al iets op had gestaan, Engels, Schotse, Deense of Noorse woorden, of woorden in een taal die hij niet kende en niet kon lezen, dan waren ze weggespoeld. De blauwe stof waarin ze waren gewikkeld, wrong hij uit met zijn handen en ook die legde hij te drogen. Hij hield het stuk zeep voor zijn gezicht maar het rook nergens naar, behalve naar zee, en hij legde het op de haard naast de kam. Toen stak hij, hoewel alles al werd verlicht door de vlammen in de haard, de lamp aan om weer te kunnen kijken naar de glimlachende vrouw met het donkere haar, die op een of andere manier zo levend leek in haar lijstje, en naar het bruinige, ondoordringbare duister dat haar omsloot.

7

De foto van Mary Ferguson in het lijstje van bewerkt leer was een calotypie van Robert Adamson.

Hij was gemaakt in Edinburgh, een paar maanden na het huwelijk van de Fergusons, en zes weken nadat eerwaarde John Ferguson zijn ambt in de noordelijke gemeente van Broughton had neergelegd en in armoede was vervallen door zich aan te sluiten bij de Free Church of Scotland.

‘Van mij? Nee toch, John. Geen foto! Niet van mij. Alsjeblieft, zeg!’

Maar John Ferguson was te opgetogen om zich te laten ontmoedigen. ‘Geen *fóto*, Mary. Een calotypie. Een manier om een levend beeld vast te leggen en te bewaren – van het Griekse *kalos*, dat “mooi” betekent.’

John had zelf ook al een afspraak met Adamson – de jonge fotograaf die zich tot taak had gesteld om zo veel mogelijk rebellerende predikanten van de nieuwe Free Church te ontvangen in zijn Rock House-studio aan de voet van Calton Hill. Op basis van de calotypieën schilderde de kunstenaar David Octavius Hill, een vriend

van hem, vervolgens een groot doek, ter gelegenheid van de gedenkwaardige scheuring tussen de gevestigde kerk en de nieuwe kerk.

Mary was nerveus geweest voor de camera, en ook was ze zich ineens heel erg bewust geweest van haar gebit. (Misschien leek ze daarom zo bedeesd op de resulterende afbeelding, minder krachtdadig dan ze in het echte leven kon zijn.) Zelf vond ze het portret iets spookachtigs hebben, al was het op wonderbaarlijke wijze heel levensecht. Ze zag wel dat de jonge Adamson op de een of andere manier haar ware ik had weten te vangen en vast te leggen met zijn vloeistoffen en zijn licht – dat zij het echt was, onmiskienbaar, in de afgesloten, heilig ogende achtertuin van zijn studio, maar toch had het iets ongemakkelijks, alsof ze keek naar een afbeelding van zichzelf na haar dood; een soort aandenken, of een relikwie.

John daarentegen was verrukt.

Ondanks zijn ernstige – om niet te zeggen strenge – en onbewogen uiterlijk brak er een gelukzalige glimlach door op zijn presbyteriaanse gelaat toen ze de calotypie gingen ophalen en hij het resultaat onder ogen kreeg. Nadat hij Adamson uitvoerig had bedankt nam John Mary mee naar het eerste het beste winkeltje aan de voet van Calton Hill, waar hij vermoedelijk zijn laatste geld spendeerde aan een rechthoekig leren lijstje. Toen de calotypie veilig achter het glas zat, stopte hij haar voorzichtig in zijn tas, kuste de hand van zijn jonge bruid en zei: ‘Zo. Zelfs als we nu van elkaar worden gescheiden, zul je toch bij me zijn, mijn allerliefste, eeuwig en altijd.’

8

Als er al een schip was gekomen en weer was vertrokken, dan had Ivar dat niet gezien.

Als er al een schip was gekomen en ten onder was gegaan in de storm, had hij ook dat niet gezien, evenmin als een bootje dat zich stampend een weg naar de kust had gebaand. Hij was de hele dag en de hele nacht binnengebleven en hij had pas een voet buiten de deur gezet toen hij wist dat de wind was gaan liggen en hij een begin kon maken met de reparatie van het dak.

Hij liep naar het strand, om te zoeken naar spullen of brokstukken die afkomstig konden zijn van een wrak, maar er lag niets. Vanaf de top van de witte heuvel keek hij naar alle kanten, speurde het water af op zoek naar overblijfselen van een schip of een boot of wat ook maar kon drijven, maar ook vanaf die plek zag hij niets, enkel de beemd en de kliffen en de korte golven die vlak bij het strand braken, de rustiger deining verder weg. De golven die naar de kust kwamen rollen deden hem denken aan verdikte aderen vlak onder de huid van de zee, ze bewogen in een slingerende lijn die van vorm

veranderde en onderbroken werd, als een vlucht ganzen die naar het noorden trekt, maar ze brachten niets mee. Hij sloot zijn ogen en opende zijn mond, om beter te kunnen horen, maar ook dat leverde niets op – niets wat hij niet had verwacht te horen.

Toen hij weer naar buiten ging, later, nam hij de vrouw met zich mee in de grote zak van zijn korte wollen jas.

Hij nam haar mee toen hij water ging halen bij de bron en toen hij ging vissen vanaf de rotsen. Hij nam haar mee toen hij op vogels ging jagen en toen hij tussen de aardappels spurrie ging plukken om aan de oude zwarte koe te voeren, en toen hij naar de ronde heuvel ging om de turven te halen.

Toen hij zijn eten bereidde, zette hij haar tegen de muur, op de stenen richel boven de haard, en toen hij ging slapen in zijn grote stoel stopte hij haar onder zijn trui, tussen zijn sleutelbeen en zijn hart.